

Umumta'lim maktablari o'quvchilarining kasbga yo'naltirish

Munisa Abdurasulova
Mubina Anvarova
Nozima Sharofiddinova
Ilmiy rahbar: S.Xaydarov
TMC Instituti

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbekistonning maktablari va o'qitish jarayoni haqida kiritilgan.

Kalit so'zlar: kasb, fundamental, professionalizm, an'anaviy, zamonaviy

Vocational guidance of students of general education schools

Munisa Abdurasulova
Mubina Anvarova
Nozima Sharofiddinova
Scientific supervisor: S. Khaidarov
TMC Institute

Abstract: This article is about the schools of Uzbekistan and the teaching process.

Keywords: profession, fundamental, professionalism, traditional, modern

Umumta'lim maktablarini o'quvchilarini kasbga yo'naltirish deganda ko'z oldimizga kelajagi bor inson, o'z kelajagi uchun tirmashib kechayu kunduz hunar o'rganib charchamaydigan insonlar ko'z oldimizdan o'tadilar hozirgi yosh avlodlarimizni ongli va mustaqil bo'lib ular o'zlarini qiziqishlari orqali kasbga yo'naltirilishlarini kasbiy faoliyatligini shakillantirishlari nazarda tutilmoqda. Har xil kasb hunar yo'nalishlaridan maqsad nimada deb savol bershingiz mumkun. Hozirgi kunga kelib yurtimizda juda ko'plab har xil kasb hunar kollejlari Oliy ta'lim muassasalari kundan kunga tobora ortib bormoqda. Bizni yosh avlod farzandlarimiz ham o'zligi qiziqan kasb hunar oliygohlarini tanlab tahsil olishyapti. Xattoki Prezidentimiz Shavkat Miromonvich Mirziyoyev kasb hunar haqida shunday deganlar o'qigan,izlagan, kasb egallagan odam qadrlri deb etib o'tkanlar. Shu so'ngi yillardan barcha o'qituvchilarga ta'limga ham e'tibor oshdi. Oliy ta'limda qabul soni ham oshdi. Lekn maktablarda hali ham o'quv sifati yaxshi emas, bolalar rus tilini, ingliz tilini yaxshi mukammal bilishmayapti. Shuning uchun davlatimiz chet tillarini

sifatini oshirish uchun juda katta harakatlar qilib kelishmoqda. Chet tilini sifatli o'rgatish uchun maktablarga. Oliy malakali o'quvchilar kasbga yo'naltirishdan asosiy maqsad o'sib kelayotgan yosh avlodni ongli va mustaqil ravishda kasb tanlash, shaxsning bo'lg'usi kasbiy subyekt sifatida shakllantirish, hamda uning bozor iqtisodiyoti munosabatlariga moslashib borishiga ko'maklashadi. Kasb-hunarga yoshlarni yo'naltirishdan asosiy maqsad ongli ravishda kasbni tanlashga tayyorlash. Yoshlarni kasb-hunarga yo'naltirish orqali, kasbiy qarorlarni shakllantirish, kasbni erkin va mustaqil tanlashlari uchun mustahkam zamin yaratuvchi, ilmiy-amaliy tizim sifatida qarash lozim. Malumki umumtalim maktablarida kasb-hunarga yoshlarni yo'naltirishning turli nazariy izoxlarni asosiy ikkita eng muhim tushunchalarni ko'rsatish mumkun:

1) An'anaviy (diagnostic) kasb-hunarga yoshlarni yo'naltirish nazariyasini asosiy vazifasi, shaxsda kasbiy moyillikni psixologik xususiyatlar va shaxsiy ehtiyojlarini solishtirish yo'li orqali aniqlash. Bunda asosiy mas'uliyat kasbiy konsultantga yuklanadi. U test o'tkazish yo'li bilan va ulardan olingan natija asosida shaxsni u yoki bu kasb-hunarga moyilligini aniqlaydi.

2) Zamonaviy (rivojlantiruvchi) kasb-hunarga yo'naltirish konsepsiyasi shaxs kelajagini aniqlashda ishtrok etadi. Asosiy e'tibor shaxsning turli xil sohalarni egallashiga, rivojlanshga qaratilgan. Kasb hunar tanlashga tayyorgarlik shaxsga jamiyat ta'sir etuvchi tarbiyavi tizim asosda ko'rladi.

Bu xolda shaxs, ta'lim oluvchi passiv ro'lini o'ynaydi. Hozirgi kunda mutaxassis tayyorlash, hayotimizda bolayotkan ta'lim va bilim berish jamiyatimizda bolayotkan islohot, yaqindan bog'liqlik yo'qligi yangilanish jarayoni talabalari bilan har tomonlama sezilmoqda. ochiqchasiga tan olish kerak maktablarmizda moddiy taraflama juda nochor axvolda bu masalada qishloq maktablarini yoritsak mubolag'a bolmaydi ahvol-vaziyat misolida ochiq tan olsak ham bo'ladi. Ikkinchi masala esa o'qituvchiga taqalyapti o'qituvchilarning malakasini oshirish zamonaviy bilim berish ularni malumotini oshirish lozim bu dolzarb muammolardan biri. O'z fikrimni aytsam ta'lim-tarbiya tizimini o'zgartirishdagi asosiy muammo mana shunda. O'qituvchilarimiz o'quvchilarimizga zamonaviy bilim berishlari lozim deb bilamiz. Zamonaviy bilim berishdan avval buning uchun murabbiylarimizni zamonaviy ta'limga o'qishlariga malaka o'shishlariga maktab tomonidan qo'llab quvatlashimiz kerak. Ha to'g'ri bu masalani birdaniga yechish mushkul, lekin bu masalani yechmasdan turib biz kelajak avlodni quraolmaymiz. Misol qilib aytkanda umumta'lim maktablarida o'qitilayotkan fanlar 20 ta bo'lishi mumkin. lekin afsus fanlarning orasida axloq va odob, ijtimoiy, iqtisodiy bilimlar o'rgatadigan fanlar yetarli emas. Mavjud fanlar eski holda saqlanib qolmoqda. Bu bilan mustaqillik va bozor sharoitida davlat milliy ehtiyojlarini qo'ndirishga tosqinlik qilmoqda. E'tibor bersangiz pedagogika tajribasida (bitiruvchi) degan ibora bor va bunga izox berish

shart emas. Shuni aytmoqchimanki bolani bilimiga emas maktabni bitirishi muxim bo'lib qoldi bitiruvchi degan maqomi bor bo'lsa bas. Talim haqida gap ochar ekanmiz buning islohotini mazmuni lo'nda qilib ifoda etish mumkin Bizga bitiruvchilar kerak emas, bizga oliy malumotli bilimli kadrlar muxim. Shu joyda bir fikrimni aytsam qaysi sinfdan boshlab bolaga mustaqil fikrlay olishini o'rgatiladi? Aminmanki o'rgatilmaydi. Mobodo biror o'quvchi o'qituvchiga e'tiroz bildirsa u hech kim havas qilmaydigan o'qituvchiga aylanadi. Maktabdagi jarayonga oqituvchi hukmron. Kasb bu jamiyat uchun kerak bo'lgan, ijtimoiy mehnat qilgan insondan jismoniy, aqliy, ma'naviy kuch talab va sarflagan kuch evaziga insonga rivojlanish imkonini beruvchi faoliyatdir. Masalan o'qituvchi, shifokor, stomatolog, pediatir, psixolog, quruvchi, injener, dizayner va hokazolar. Bundan tashqari lavozim, mansab, ilmiy unvon, degan narsalarga toxtalib o'tish mumkin. Lavozim bu mehnat jarayonini kasb va mutaxassislik unga rahbarlik qilish bilan bog'liq bo'lgan faoliyat turidir. Bunga maktab derekto'ri, zavod derekto'ri va hokazolar kiradi. Kasb klasifikatsiyasini o'quvchilarga tushuntirishdan avval uni kengroq tushuniz lozim. Klassifikatsiya - bu narsa va hodisalarning anglangan tartibi, o'quvchilar xar hil klasifikatsiyalar bilan botanika, zoologiya, ona tili va yana boshqa fanlar bilan tanishib qulayliklarini o'rganishlari lozim. Kasb hunarga yo'naltirishning asil maqsadi o'ziga xos usullar yordamida mutaxassisning mehnat bozorida raqobatdoshligini kuchaytirish axolini samarali bandligini oshirishdir. Kasib hunar ikki asosiy vazifani hal qilishga qaratiladi. -mehnat imkoniyatlari oqilona taqsimlash va foydalanish hisobiga mamlakatning iqtisodiyot salohiyatini mustaxkamlash. -shaxsni ijtimoiy va iqtisodiy himoyalash. Maktabdagi olib boriladigan o'quv faoliyati mantiqan tog'ri fikrlash, taffakurini mustaqil bo'lishini, chuqur mulohaza qilishni, va aqliy ozini tanqidiy munosabatda bo'lishini rivojlantirib beradi. Shuni aytamanki kasib tanlash bu inson hayotidagi eng muhim narsadir. Hayota hursan bolishi uchun atrof muhit atrofingizdagi kasbdoshlaringizham katta hayot yo'lida eng muhimidir. Kasb tanlashdaxam extiyotkorlik kerak ayrim insonlar o'z orzusidan vos kechib hozirgi kunda yaxshi daromat olib keladigan kasb tanlashyapti. Men kelajakda shu soxaning mutaxassisi bo'la olamanmi bunga mening iqtidorim yetadimi yoki yurtimizga foydam tegadigan kasb egallay olamanmi degan tushuncha yo'q bo'lib ketyapti. Bu tushunchani bola ongiga singdirish uchun maktabdan, bola yoshligidan shu narsaga o'rgatishimiz lozim.

Hozirgi kunda ta'lim tarbiya nafaqat vatanimiz yoshlari hayotida har bir kishi faoliyatida, umuman jamiyatimiz taraqqiyoti ijtimoiy tizimda o'ta ahamiyatga ega. Ta'lim tarbiasiz kelajakda o'z samaralarini beruvchi isloxotlar yo'q. Axloq va madaniyat yuksaltiruvchi vosita bu ta'lim tarbiyadir. Ijtimoiy hayotni takomillashtirish uchun inson ozi axloqiy jihatdan ideal bo'lishi lozim, inson butun hayoti davomida tarbiyalanadi. 5-6 sinflar ongiga biror bir kasb mukammal egallagan

kishilargina namuna qilib ko'rsatshimiz mumkin nafaqat 5-6 sinf yuqori sinfdagi o'quvchilar uchun har bir vatanimizga foydasi tegadigan insonlarni aytib ularga praktika asosida shu narsani yoritib qiziqishligini oshirish mumkin. Xulosa shundaki har bitta o'quvchilarning kasb-hunarga qiziqishini o'rganish uchun ularning aqliy, jismoniy qobiliyatlarini bilish lozim deb bilaman, malaka va ko'nikmalarini o'rganish ham kerak. Kasbga nisbatan qiziqishni vujudga keltirish o'qituvchining pedagogik faoliyati bilan bog'liq. Kasb tanlash judayam jiddiy va mas'uliyatli ishdir. Yoshlarni mustaqil mehnat faoliyatiga puxta tayyorlash va ularning kasb-hunarini o'z qobiliyatlariga yarasha to'g'ri tanlashlariga erishish uchun maktab o'qituvchilarining, psixologning mahorati, bilim saviyasi, didaktik qobiliyatlari yuksak bo'lishi fan asoslarini turmush bilan bog'lab o'rganilishi, to'garak va qo'shimcha, yordamchi kurslar oqilona uyushtirilishi, maktablarda kasb-hunar tog'risida ma'ruzalar o'qilishi, suhbatlar, munozaralar o'qilishi, sayohatlar, uchrashuvlar, kasb-hunar fotoko'rgazmalari tashkil qilishlari zarur deb bilaman.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Azizxo'jayeva N.N. "Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat". T.: Nizomiy, 2003.
2. Magzumov P.T., Antonov A.F. va boshqalar. "O'quvchilarni mehnat va kasb tanlashga tayyorlash". - T.: «O'qituvchi», 1991.132-bet.
3. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
4. Khaydarov S.A. (2023). Using technologies in teaching social sciences. GALAXY INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL (GIIRJ), (pp. 305-309). 11(9).
5. Хайдаров, С. (2023). Pedagogik faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakillantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64–67. <https://inlibrary.uz/index.php/digitalization-modern-education/article/view/24652>
6. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.
7. Khaydarov, S. A. (2021). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. International scientific and practical conference. CUTTING EDGE-SCIENCE. In Conference Proceedings (pp. 41-43).